

Crises:

constructief of destructief
voor het Europese integratieproces?

Naam:	M. B. Streef
Studentnummer:	5701678
E-mail:	m.b.streef@students.uu.nl
Opleiding:	Bacheloropleiding Geschiedenis
Onderwijsinstelling:	Universiteit Utrecht
Begeleider:	Dr. J. Schenk
Datum:	18-01-2019
Aantal woorden:	8177

Crises: constructief of destructief voor het Europese integratieproces?

Door: Maarten Benjamin Streef

Samenvatting

Het doel van deze bijdrage is om een vergelijkend overzicht te geven van het huidige historiografisch debat over de constructieve en destructieve werking van crises in het Europese integratieproces. Dit wordt gedaan door middel van een analyse van de manier waarop historici en politicologen met betrekking tot de lege-stoel-crisis, de staatsschuldencrisis en de migratiecrisis tot hun eindoordeel van constructie of destructie zijn gekomen. Een centrale positie in deze analyse wordt ingenomen door een aantal integratietheorieën en variabelen die hun eindoordeel ondersteunen. Aan de hand van deze analyse kan worden geconcludeerd dat een crisis zowel constructief als destructief kan zijn voor het Europese integratieproces, afhankelijk van waar de historicus of politicoloog de focus legt in zijn artikel over een crisis. De slotconclusie, die als gevolg van het secundaire literatuuronderzoek kan worden getrokken, is dat een combinatie van integratietheorieën en overeenkomstige variabelen het meest complete beeld kunnen bieden voor een plausibele verklaring van de constructieve of destructieve rol van crises in het Europese integratieproces. Dit wordt uitgewerkt in een model, genaamd het crisismodel.

Sleutelwoorden: lege-stoel-crisis, staatsschuldencrisis, migratiecrisis, Europese integratieproces, constructie, destructie, integratietheorie

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Integratietheorieën: LI, RI, RS en CS	5
Hoofdstuk 1: de lege-stoel-crisis en haar constructieve of destructieve rol	7
De lege-stoel-crisis in het kort.....	7
De constructieve rol volgens N. Piers Ludlow	7
De constructieve rol volgens Philip Bajon	8
Hoofdstuk 2: de staatsschuldencrisis en haar constructieve of destructieve rol	10
De Europese staatsschuldencrisis in het kort.....	10
De destructieve rol volgens Craig Parsons en Matthias Matthijs.....	10
De destructieve rol volgens Erik Jones, R. Daniel Kelemen en Sophie Meunier	11
De constructieve rol volgens Caroline de la Porte en Elke Heins	12
Hoofdstuk 3: de migratiecrisis en haar constructieve of destructieve rol.....	14
De Europese migratiecrisis in het kort	14
De constructieve en destructieve rol volgens Felix Biermann e.a.....	14
De destructieve rol volgens Marco Scipioni	15
Hoofdstuk 4: het crisismodel.....	17
Een korte toelichting van het model.....	19
Conclusie.....	21
Literatuurlijst.....	22

Tabellen

Tabel 1: de belangrijkste actoren en factoren voor integratie van het LI, RI, RS en CS.....	6
Tabel 2: een schematisch overzicht van de onderzoeksresultaten.....	18

Illustraties

Figuur 1: het crisismodel.....	19
--------------------------------	----

Inleiding

Op 25 juli 1952 werd de voorloper van de huidige Europese Unie (EU) opgericht, genaamd de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS).¹ Nationale belangen, de spanning van de Koude Oorlog en het Europees idealisme van Europese instituten lagen aan deze oprichting ten grondslag.² De gemeenschap zou een platform gaan vormen waar op supranationaal en intergouvernementeel niveau in toenemende mate zou worden samengewerkt.³ Bij de oprichting van dit samenwerkingsverband hadden de deelnemende landen een aantal gemeenschappelijke doelen voor ogen, namelijk economische vooruitgang boeken en welvaart bevorderen van alle lidstaten. Een tweede doelstelling was het behoud van vrede tussen de lidstaten. Twee andere beweegredenen voor de oprichting van de unie waren de mogelijkheid om een rol te kunnen spelen op het wereldtoneel en om een gevoel van verbondenheid tussen lidstaten te creëren.⁴

Op het moment dat naar de periode van de oprichting van de EGKS tot heden wordt gekeken, is een ontwikkeling van toenemende samenwerking waar te nemen tussen lidstaten. Hierbij smelten verschillende onderdelen samen in een groter geheel, wat met het begrip 'integratie' kan worden aangeduid.⁵ Deze integratie vindt plaats in drie verschillende dimensies. Ten eerste worden steeds meer beleidsterreinen gedeeltelijk of geheel op Europees niveau geregeld, ook wel sectorale integratie (*broadening*) genoemd.⁶ Voorbeelden van sectoren waarbinnen de lidstaten de afgelopen decennia zijn gaan samenwerken, zijn: milieu, landbouw, visserij, immigratie en terrorismebestrijding. Ook zijn de lidstaten onder andere gaan samenwerken op het gebied van defensie, buitenlands beleid, handel en economie.⁷ Ten tweede worden bevoegdheden in toenemende mate gedeeld tussen lidstaten, of wordt de zeggenschap zelfs in zijn geheel overgedragen aan onafhankelijk supranationale instituten als de Europese Commissie (EC) en het Europees Parlement (EP). Bij deze verticale integratie (*deepening*) dragen lidstaten een deel van hun soevereiniteit over aan de gemeenschap.⁸ Ten derde is er sinds de oprichting van de EGKS sprake van horizontale integratie (*widening*). Dit verwijst onder andere naar landen die zich bij het samenwerkingsverband hebben mogen voegen nadat zij aan een aantal eisen hadden voldaan en zich onderwierpen aan het geheel van wet- en regelgeving in de EU, ook wel het *acquis communautaire*.⁹ Door deze territoriale uitbreiding bestaat de unie momenteel uit 28 lidstaten. Daarnaast vindt horizontale integratie niet alleen plaats door middel van volledige toetreding tot de gemeenschap, maar ook bij het maken van associatie- en handelsverdragen tussen de EU en lidstaten.¹⁰ Als gevolg van verbreding, verdieping en uitbreiding van de internationale samenwerking tussen de Europese lidstaten, kan worden gesproken van een Europees integratieproces.¹¹

Dit proces verliep echter niet altijd even soepel. Vanaf de oprichting van de EGKS tot op heden hebben een aantal crises plaatsgevonden in de unie.¹² De definitie van crisis, die in deze bachelorscriptie zal worden gebruikt, is afkomstig van de Britse onderzoekers Barry Turner en Nick Pidgeon. Zij definiëren een crisis in hun boek *Man-Made Disasters* als volgt: '[A crisis is] a situation in which important decisions involving threat and opportunity have to be made in a very short time.'¹³ De Nederlandse historicus Wim van Meurs ziet een crisis als een integraal deel van de geschiedenis van de Europese integratie. Dit komt naar voren in zijn boek *The Unfinished History of European Integration*

---

¹ Wim van Meurs e.a., *The Unfinished History of European Integration* (Amsterdam 2018) 29 en 46.

² Ibidem, 29.

³ Ibidem, 13-14 en 29.

⁴ Ibidem, 29-30.

⁵ Ibidem, 7.

⁶ Frank Schimmelfennig en Berthold Rittberger, 'Chapter 4: Theories of European integration. Assumptions and hypotheses', *European Union: Power and policy making* (New York 1996) 71-72.

⁷ Europa Nu, 'Europese Unie' (z.j.), https://www.europa-nu.nl/id/vg8wpxh23yz5/europese_unie_eu (27-12-2018).

⁸ Schimmelfennig en Rittberger, 'Chapter 4: Theories', 72-73.

⁹ Ibidem, 73.

¹⁰ Europa Nu, 'Europese Unie'; Schimmelfennig en Rittberger, 'Chapter 4: Theories', 73-75.

¹¹ Van Meurs e.a., *The Unfinished History*, 7.

¹² Ibidem, 99-101 en 270-275.

¹³ Barry A. Turner en Nick F. Pidgeon, *Man-made Disasters* (Oxford 1997); Ibrahim M. Shaluf, Ahmadun Fakharu'l-razi en Aini Mat Said, 'A review of disaster and crisis', *Disaster Prevention and Management: An International Journal* 12 (2003) 1, 24-32, aldaar 29.

uit 2018, dat zal fungeren als handboek bij dit onderzoek.¹⁴ In dit boek worden drie grote crises in het Europese integratieproces beschreven. Dit zijn de lege-stoel-crisis (1965-1966), de Europese staatsschuldencrisis (vanaf 2010) en de Europese migratiecrisis (vanaf 2015).¹⁵ De migratiecrisis bijvoorbeeld heeft de laatste jaren een enorme impact op de Europese lidstaten en haar bevolking. Sinds 2013 is er een almaar toenemende stroom van migranten richting Europa, meestal afkomstig uit het Midden-Oosten en Afrika. In 2015 werd deze ontwikkeling voor het eerst met de term ‘crisis’ aangeduid.¹⁶ Als gevolg van de komst van meer dan een miljoen migranten, waarvan ongeveer de helft was gevlucht vanwege de Syrische burgeroorlog, moesten door Europese beleidsmakers binnen een kort tijdsbestek belangrijke beslissingen worden genomen.¹⁷

Onder deskundigen op het gebied van Europese integratie bestaat onduidelijkheid of crises constructief of destructief zijn voor het Europese integratieproces. De vraag is of crises bruikbaar, opbouwend en vormend zijn, of eerder schadelijk en afbrekend.¹⁸ In dit onderzoek staat een selectie van prominente historici en politicologen centraal, die zich over deze kwestie hebben gebogen. Aan de ene kant zijn historici en politicologen als Ludlow, Bajon en De la Porte overtuigd van een constructieve functie. Aan de andere kant zijn historici en politicologen als Parsons, Jones en Scipioni van een destructieve rol verzekerd. Daartussenin staat de historicus Biermann; volgens hem is de ene crisis constructief en de ander destructief. Van Meurs, de auteur van het handboek, neemt een neutrale positie in binnen dit debat. Hij ziet een crisis als een uitdaging, die zowel positief als negatief kan uitpakken.¹⁹ Deze onduidelijkheid resulteert in de volgende vraag, die centraal zal staan in dit onderzoek: hebben crises een constructieve of destructieve rol in het Europese integratieproces? Een crisis zal als constructief worden bestempeld op het moment dat de besluitvorming van nationale leiders en Europese instituten met betrekking tot de crisissituatie, een stimulerende werking heeft op de verbreding, verdieping en/of uitbreiding van de internationale samenwerking. Een crisis is destructief als het tegenovergestelde plaatsvindt, namelijk dat gemaakte afspraken van nationale leiders en Europese instituten schadelijk zijn voor de verbreding, verdieping en/of uitbreiding van de internationale samenwerking. Ook wordt een crisis als destructief gezien als daadkrachtige besluitvorming ontbreekt. Met dit onderzoek wordt een bijdrage geleverd aan het historiografisch debat over de rol van crises in het Europese integratieproces door middel van een analyserende vergelijking van secundaire literatuur.

Om een antwoord te kunnen vinden op de centrale vraag, zal dit onderzoek worden onderverdeeld in vier hoofdstukken. In de eerste drie hoofdstukken zal worden aangevangen met een analyse van hetgeen een selectie van vooraanstaande historici en politicologen tot nu hebben geschreven over de drie al eerdergenoemde grote Europese crises, die plaatsvonden na de oprichting van de EGKS in 1952. Op deze manier kunnen de crises in een historisch perspectief worden geplaatst.²⁰ In het eerste hoofdstuk zal de lege-stoel-crisis centraal staan, die halverwege de jaren '60 van de vorige eeuw plaatsvond. In het tweede hoofdstuk staat de Europese staatsschuldencrisis in het middelpunt, een crisis die vanaf 2010 in de gemeenschap heerst. In het derde hoofdstuk zal de Europese migratiecrisis worden behandeld. Alle drie de onderwerpen kunnen, aan de hand van de definitie van crisis van Turner en Pidgeon, als crisis worden omschreven.²¹ Zij verschillen wel in oorsprong en dimensie. De staatsschuldencrisis en migratiecrisis vinden hun oorsprong buiten Europa. Daarbij zijn beiden meerdimensionale crises, wat betekent dat zij mogelijk het niveau, het bereik en de omvang (het aantal lidstaten) van de gemeenschap verminderen.²² De lege-stoel-crisis daarentegen ontstond binnen Europa en was alleen een bedreiging voor de omvang van de gemeenschap.²³

---

¹⁴ Van Meurs e.a., *The Unfinished History*.

¹⁵ Ibidem, 99-101 en 270-275.

¹⁶ Victoria Metcalfe-Hough, ‘The migration crisis? Facts, challenges and possible solutions’ (versie 20 oktober 2015) <https://www.odi.org/publications/9993-migration-crisis-facts-challenges-and-possible-solutions> (27-12-2018).

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Shaluf, Fakharu'l-razi en Mat Said, ‘A review of disaster and crisis’, 29.

¹⁹ Van Meurs e.a., *The Unfinished History*, 9.

²⁰ Ibidem.

²¹ Turner en Pidgeon, *Man-made Disasters*.

²² Frank Schimmelfennig, *Theorising Crisis in European Integration*, in: Desmond Dinan, Neill Nugent en William E. Paterson (red.), *The European Union in Crisis* (Basingstoke 2017) 316-336, aldaar 316-317.

²³ Ibidem.

In de eerste drie hoofdstukken zal hetgeen dat door een selectie van historici en politicologen is gepubliceerd, worden geanalyseerd. Bij deze analyse zal de focus liggen op welke theorie omtrent integratie de historicus of politicoloog heeft gebruikt om tot zijn eindoordeel te komen. Aan de hand van integratietheorieën kunnen historici en politicologen immers op een systematische manier aangeven op welke manier de Europese integratie op sectoraal, verticaal en horizontaal gebied werd gestimuleerd of belemmerd.²⁴ Was dit het gevolg van intergouvernementele actoren zoals nationale leiders of supranationale actoren zoals Europese instituten?²⁵ Daarnaast zal worden bestudeerd welke variabelen van een crisis, constructie of destructie steunen. Deze komen voort uit de volgende vraag: waarom en onder welke omstandigheden vindt tijdens een crisis sectorale, verticale of horizontale integratie plaats, of blijft deze juist grotendeels of zelfs geheel achterwege?²⁶

In het vierde en laatste hoofdstuk zullen de resultaten van het literatuuronderzoek uit de voorgaande drie hoofdstukken met elkaar worden vergeleken. Aan de hand van welke integratietheorieën en variabelen komen de historici tot constructie of destructie? Zijn er hierbij bepaalde overeenkomsten of verschillen te ontdekken en hoe zijn deze te verklaren? Het doel van deze vragen is om in dit slothoofdstuk tot een model te komen, dat de historicus of politicoloog kan helpen met een gewogen oordeel van een crisis als constructief of destructief voor het Europese integratieproces.

Integratietheorieën: LI, RI, RS en CS

Integratietheorieën zijn een vereiste om de constructieve of destructieve aard van crises op een systematische manier uit te kunnen leggen.²⁷ Zij stellen namelijk historici en politicologen in staat om te formuleren op welk moment en onder welke omstandigheden sectorale, verticale en horizontale integratie zullen plaatsvinden of stagneren.²⁸ Als gevolg hiervan zullen de artikelen van historici en politicologen worden ingedeeld naar een verdeling in integratietheorieën van de gerenommeerde Duitse historici en politicologen Frank Schimmelfennig en Berthold Rittberger. In 1996 publiceerden zij het boek *European Union: Power and Policy-making*.²⁹ Zij maken in dit boek onderscheid tussen twee stromingen: het intergouvernementalisme en het supranationalisme.³⁰ Tussen deze twee gedachtenstromingen bestaat een cruciaal onderscheid, namelijk het uiteenlopende belang dat wordt gehecht aan staten. Volgens intergouvernementalisten zijn de nationale regeringen van lidstaten bepalend voor het verloop van het integratieproces. De mate van integratie is volgens hen afhankelijk van de onderhandelingen tussen de nationale regeringen van lidstaten. Volgens supranationalisten verloopt dit proces onafhankelijk van lidstaten. Zij zijn ervan overtuigd dat de Europese instituten, zoals de EC en het EP, processen in gang zetten die zichzelf versterken, waardoor verdere integratie kan plaatsvinden. Deze kunnen volgens hen niet onder controle worden gehouden door nationale regeringen.³¹

Volgens Schimmelfennig en Rittberger kunnen het intergouvernementalisme en het supranationalisme worden onderverdeeld in substromingen (zie ook tabel 1 op pagina 6).³² Aan de ene kant maken de Duitse historici onderscheid tussen het liberaal en realistisch intergouvernementalisme. De belangrijkste eigenschap van de liberale stroming binnen het intergouvernementalisme (LI) is dat de belangen en onderhandelingspositie van een nationale regering afhankelijk zijn van welk beleidsterrein centraal staat binnen de besluitvorming.³³ Een voorbeeld dat dit verduidelijkt, zijn de stellingnamen van Frankrijk en Nederland met betrekking tot visserij en milieu. Aan het begin van 2018, tijdens het besluitvormingsproces in het EP over pulsvisserij, stonden Frankrijk en Nederland lijnrecht tegenover elkaar vanwege uiteenlopende belangen op dit terrein.³⁴ Daarentegen besloten zij met betrekking tot het

²⁴ Schimmelfennig en Rittberger, 'Chapter 4: Theories', 74.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem, 72.

²⁷ Ibidem, 74.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Frank Schimmelfennig en Berthold Rittberger, *European Union: Power and policy making* (New York 1996).

³⁰ Schimmelfennig en Rittberger, 'Chapter 4: Theories', 74.

³¹ Ibidem, 75.

³² Ibidem.

³³ Ibidem, 75 en 80.

³⁴ ProductiehuisEU, 'European parliament votes to end electric pulse fishing' (versie 17 januari 2018), <https://www.youtube.com/watch?v=9LkruGDDMNw> (5 januari 2019).

klimaatbeleid, als gevolg van overeenkomstige belangen op dit gebied, tot verdergaande samenwerking.³⁵ Bij het LI is verder van belang dat nationale regeringen zich bezighouden met de oprichting van instituten, die zich vervolgens richten op de naleving van Europees geldende regels en bepalingen.³⁶ Een bekende denker binnen deze stroming was Andrew Moravcsik.³⁷ In tegenstelling tot het LI, worden de belangen en onderhandelingspositie van een nationale regering binnen de realistische stroming van het intergouvernementalisme (RI) bepaald door de geopolitieke situatie waarbinnen lidstaten samenwerken.³⁸ Met de geopolitieke situatie bedoelen Schimmelfennig en Rittberger dat de institutionele keuzes van een lidstaat afhankelijk zijn van de gevolgen die zij zouden hebben voor de algemene macht van het land, bijvoorbeeld voor de soevereiniteit en invloed in besluitvorming.³⁹ Stanley Hoffmann en Alan Milward waren twee vooraanstaande denkers binnen deze stroming.⁴⁰

Aan de andere kant maken de Duitse historici een onderscheid tussen het rationalistisch en constructivistisch supranationalisme. De belangrijkste eigenschap van de rationalistische stroming binnen het supranationalisme (RS) is het onvermogen van lidstaten om invloed uit te oefenen op het integratieproces. Dit heeft volgens het RS te maken met de manier waarop het geheel van besluitvorming is geordend in Europese instituten, de neiging van Europese instituten om in een status quo te blijven opereren en de korte termijnplanning van nationale regeringen.⁴¹ Volgens het RS kunnen de mate waarin transnationale uitwisseling plaatsvindt en de zelfstandigheid van supranationale instituten een verklaring bieden voor integratie op Europees niveau.⁴² In tegenstelling tot het RS, beweert de constructivistische stroming binnen het supranationalisme (CS) dat er een wisselwerking bestaat tussen aan de ene kant het integratieproces en aan de andere kant de identiteit en wereldbeelden van nationale regeringen en Europese instituties; beiden beïnvloeden elkaar. Volgens het CS kunnen identiteit en de mate van instemming een verklaring bieden voor Europese integratie.⁴³

Een kanttekening die bij deze integratietheorieën moet worden gemaakt, is dat de scheiding tussen de genoemde theorieën minder vaststaand is dan uit het voorgaande zou kunnen worden opgemaakt. De denkwijze van een historicus of politicoloog is soms niet in één integratietheorie te vatten.⁴⁴ Op zulke momenten zullen de verschillende toepasbare theorieën van integratie worden benoemd en toegelicht.

Tabel 1: de belangrijkste actoren en factoren voor integratie van het LI, RI, RS en CS

	Intergouvernementalisme		Supranationalisme	
	Liberaal (LI)	Realistisch (RI)	Rationalistisch (RS)	Constructivistisch (CS)
Belangrijkste actoren	Nationale leiders en regeringen van lidstaten		Europese instituten, zoals de Europese Commissie en het Europees Parlement	
Belangrijkste factoren voor integratie	Voorkeuren van lidstaten, die specifiek zijn per beleidsterrein	Geopolitieke voorkeuren van lidstaten, die afhankelijk zijn van de gevolgen voor de soevereiniteit en invloed in besluitvorming	Transnationale uitwisseling	Identiteit en de mate van instemming worden bepaald door een wisselwerking tussen intergouvernementele en supranationale actoren
	Toezicht en handhaving van instituten op de naleving van wetten en regels		Zelfstandigheid van supranationale instituten	

³⁵ Europa Nu, 'Europese aanpak klimaatverandering' (z.j.), https://www.europa-nu.nl/id/vhesf063wxu9/europese_aanpak_klimaatverandering (5 januari 2019).

³⁶ Schimmelfennig en Rittberger, 'Chapter 4: Theories', 75.

³⁷ Ibidem, 79.

³⁸ Ibidem, 75 en 80-81.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem, 78.

⁴¹ Ibidem, 75 en 83.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem, 75-76 en 83.

⁴⁴ Van Meurs e.a., *The Unfinished History*, 117-119.

Hoofdstuk 1: de lege-stoel-crisis en haar constructieve of destructieve rol

De lege-stoel-crisis in het kort

De lege-stoel-crisis vond plaats tussen juni 1965 en februari 1966. De aanleiding van deze crisis was een voorstel van de EC op 31 maart 1965, waarbij de financiering van het landbouwbeleid zou worden gekoppeld aan institutionele hervormingen. Een belangrijke hervorming was dat de EC een eigen budget zou krijgen, dat onder controle zou staan van het EP. Voor Frankrijk was het van cruciaal belang om op Europees niveau overeenstemming te bereiken over de financiering van het landbouwbeleid. De onderhandelingen tussen Frankrijk, Italië, Duitsland, België, Nederland en Luxemburg mislukten. De sluitingsdatum van 30 juni 1965 die door Frankrijk was gesteld, om tot een besluit te komen over de financiering van het landbouwbeleid, werd niet gehaald door de zes lidstaten. De Franse vertegenwoordiger werd hierop door de Franse overheid teruggetrokken uit de Raad van Ministers. In de daaropvolgende periode was de Raad niet in staat om op dit beleidsterrein een beslissing te nemen omwille van het vereiste van unanimiteit. Dit was onmogelijk vanwege de afwezigheid van Frankrijk. Op 29 januari 1966 kon uiteindelijk overeenstemming worden bereikt over dit geschil na de terugkeer van Frankrijk in de Raad in het Akkoord van Luxemburg.⁴⁵

Zoals in de inleiding werd aangegeven, is volgens de definitie van Turner en Pidgeon sprake van een crisis op het moment dat binnen een kort tijdsbestek belangrijke beslissingen moeten worden genomen.⁴⁶ Ondanks de afwezigheid van beslissingen met betrekking tot het landbouwbeleid, kan deze situatie wel degelijk als crisis worden bestempeld. Dit zal duidelijk worden aan de hand van de artikelen van Ludlow en Bajon. Na de ontstane crisissituatie werd een cruciale beslissing genomen om snel over te schakelen naar een ander platform, waar op Europees niveau zou worden gedebatteerd. Deze omschakeling werd gemaakt van de Raad van Ministers naar de permanente vertegenwoordigers.

De constructieve rol volgens N. Piers Ludlow

In 2005 publiceerde de Britse historicus N. Piers Ludlow het artikel 'More than Six Ambassadors: The emergence of Coreper in the early EEC'.⁴⁷ Geconcludeerd kan worden dat de Britse historicus de lege-stoel-crisis een constructieve rol toedicht in het Europese integratieproces. Er wordt in het artikel niet specifiek ingegaan op verbreding, verdieping en uitbreiding van internationale samenwerking, maar eerder op het creëren van een opbouwende basis voor verdergaande integratie in daaropvolgende decennia. Duidelijk wordt dat volgens de Britse historicus deze opbouwende basis te danken is aan het Comité van Permanente Vertegenwoordigers. Dit comité staat ook wel bekend onder het Franse acroniem COREPER. Het bestond uit afgevaardigden van lidstaten en zij waren, zoals blijkt uit de naam, continu aanwezig in Europese instituten in Brussel als de EC.⁴⁸ De Britse historicus past met zijn artikel in de trend van de afgelopen decennia, waarbij historici zich richten op het functioneren van mensen binnen instituten en de relatie tussen mensen binnen instituten en nationale regeringen.⁴⁹ In dit geval zijn de mensen binnen instituten de permanente vertegenwoordigers.

De theorie van integratie aan de hand waarvan Ludlow tot zijn eendoordeel van constructie komt, is het CS. Zoals in het theoretisch kader is aangegeven, is bij het CS de wisselwerking tussen intergouvernementele en supranationale actoren belangrijk.⁵⁰ In het artikel van Ludlow komt duidelijk naar voren dat een wisselwerking plaatsvond tussen nationale regeringen en de permanente vertegenwoordigers van supranationale instituten. Aan de ene kant toont de opkomst van het Comité van Permanente Vertegenwoordigers aan dat de nationale regeringen continu controle probeerden uit te oefenen op het Europese besluitvormingsproces. Aan de andere kant blijkt dat ook de permanente

---

⁴⁵ Ibidem, 99-101.

⁴⁶ Turner en Pidgeon, *Man-made Disasters*.

⁴⁷ N. Piers Ludlow, 'Plus que six ambassadeurs: l'émergence du Coreper durant les premières années de la CEE', in: L. Badel, S. Jeannesson en N. Piers Ludlow (red.), *L'adaptation des administrations nationales à la construction européenne: une approche historique (1920-1975)*. (Londen 2005), 337-355.

⁴⁸ Ibidem, 337.

⁴⁹ Van Meurs e.a., *The Unfinished History*, 218.

⁵⁰ Schimmelfennig en Rittberger, 'Chapter 4: Theories', 82-89.

vertegenwoordigers, door middel van hun informatievoorsprong ten opzichte van de lidstaten, de stellingname van nationale regeringen konden beïnvloeden.⁵¹

De variabele die de lege-stoel-crisis tot een constructieve crisis maakt, is het persoonlijk contact tussen ‘Europa’ en Frankrijk via de permanente vertegenwoordigers. Volgens Ludlow was het comité gedurende deze crisis een goede oplossing voor de vijf overgebleven lidstaten om op een onopvallende manier bij elkaar te komen. Tijdens de crisis werden binnen het comité doorlopend informele bijeenkomsten gehouden tussen de vijf lidstaten, die op deze manier discreet konden discussiëren over de toekomst van de Europese instituten. Vanwege de onopvallende samenkomsten leek het voor de buitenwereld alsof de gemeenschap in een status quo, een onveranderde situatie, bleef opereren. Spoedvergaderingen van de Europese Raad zouden veel meer aandacht hebben gericht op de ontstane, preciaire situatie. Door de continue aanwezigheid in Brussel waren de permanente vertegenwoordigers altijd goed op de hoogte van de standpunten en de doelstellingen van de andere lidstaten. Deze informatie speelden zij door naar hun nationale regeringen, die deze konden gebruiken om er hun standpunt op af te stemmen. Vanwege deze goede afstemming verminderde de kans op onenigheid tussen de lidstaten. Voor het verloop van de crisis was verder van belang dat ook de Franse permanente vertegenwoordigers aanwezig bleven in Brussel. Zij werden op deze manier de ‘oren en ogen’ van Frankrijk in Brussel en een informatiekanaal voor de vijf landen naar Frankrijk.⁵² Alles overziend waren de permanente vertegenwoordigers volgens Ludlow ‘[...] an invaluable tool for effective multilateral cooperation’ en ‘[...] an essential component in a structure that could expand beyond the narrow sectoral approach pioneered by the ECSC.’⁵³

Kortom, de constructiviteit van de lege-stoel-crisis is uit te leggen aan de hand van het CS, waarbij persoonlijk contact als belangrijkste ondersteunende factor geldt voor verdergaande integratie in de daaropvolgende decennia.

De constructieve rol volgens Philip Bajon

In 2011 publiceerde de Duitse historicus Philip Bajon het artikel ‘De Gaulle finds his “Master”. Gerhard Schröder’s “Fairly Audacious Politics” in the European Crisis of 1965-66’.⁵⁴ In dit artikel richt Bajon zich op de Frans-Duitse machtsstrijd, in het bijzonder op het conflict tussen de Franse president Charles de Gaulle en de Duitse minister van Buitenlandse Zaken Gerhard Schröder, ten tijde van de lege-stoel-crisis. Uit het artikel kan worden opgemaakt dat Bajon deze crisis, net als Ludlow, een constructieve rol toedicht in het Europese integratieproces. De Duitse historicus stelt dat voornamelijk op de lange termijn de lege-stoel-crisis een opbouwende rol vervulde, aangezien het daadkrachtige crisismanagement van Schröder de weg plaveide voor Frans-Duitse samenwerking in de daaropvolgende decennia en institutionele hervormingen in de jaren ’90 (verticale integratie/*deepening*).⁵⁵

Een integratietheorie die toepasbaar is op het artikel van Bajon, is het RI. Bij deze theorie is de belangrijkste factor voor integratie de geopolitieke voorkeur van een lidstaat.⁵⁶ Geopolitieke voorkeuren zijn ook in het artikel van de Duitse historicus bepalend voor de mate van integratie. Dit wordt duidelijk als naar de ideeën en doelstellingen van De Gaulle en Schröder wordt gekeken. Hun ideeën over Europese integratie waren overeenkomstig, bijvoorbeeld over de mate waarin lidstaten soevereiniteit moesten behouden en controle moesten uitoefenen op Europese integratie. Daarentegen waren hun doelstellingen uiteenlopend. De Gaulle wilde de geopolitieke situatie, de algemene macht van Frankrijk, bevorderen door meer soevereiniteit en meer invloed in besluitvorming. Schröder daarentegen was tevreden met de huidige politieke situatie. Afgeleid kan worden dat Bajon deze uiteenlopende doelstellingen, gecombineerd met miscommunicatie tussen beide landen, ziet als aanleiding voor de lege-stoel-crisis.⁵⁷

---

⁵¹ Ludlow, ‘Plus que six ambassadeurs’, 352.

⁵² Ibidem, 347-350.

⁵³ Ibidem, 350 en 353.

⁵⁴ Philip Bajon, ‘De Gaulle finds his “Master”. Gerhard Schröder’s “Fairly Audacious Politics” in the European Crisis of 1965-66’, *Journal of European Integration History* 17 (2011) 2, 253-269.

⁵⁵ Ibidem, 254.

⁵⁶ Schimmelfennig en Rittberger, ‘Chapter 4: Theories’, 75.

⁵⁷ Bajon, ‘De Gaulle finds his “Master”’, 255-258.

Verder wordt duidelijk dat Schröder vroegtijdig het gevaar van de ontstane crisissituatie herkende; Frankrijk zou de crisis kunnen gebruiken om de hegemoniale staat van West-Europa te worden. Dit wilde Schröder ten alle tijden voorkomen. Hij werd gedwongen tot een *balancing act*.⁵⁸ Aan de ene kant moest hij handelen ten gunste van Europa. De Europese instituten moesten onveranderd blijven, omdat zij voor een status-quo in West-Europa zorgden. Aan de andere kant wilde hij geen afstand doen van zijn soevereiniteitsideaal.⁵⁹

De hieruit volgende flexibele Europese beleidsvoering van Schröder kan als bepalende factor worden gezien voor het verloop en het vinden van een oplossing voor de ontstane crisissituatie. Enerzijds wordt duidelijk dat Schröder een 'normale', de-escalerende politiek voerde ten opzichte van de vijf lidstaten. Want, door middel van bagatelliserende uitspraken via diverse media wist hij voor de-escalatie van de situatie te zorgen bij het grote publiek. Daarnaast werkte hij continu samen met verschillende beleidsmakers. Als gevolg hiervan was hij goed geïnformeerd over de politieke situatie en kon hij zijn stellingname hierop aanpassen. Daarbij zorgde Schröder voor een geregelde samenkomst van de permanente vertegenwoordigers. Hij stuurde erop aan dat de vergaderingen moesten gaan over politieke vragen, in plaats van dat technische aspecten van de agrarische financiering centraal werden gesteld. Dit onderwerp was aanleiding van de crisis en de kans op onenigheid tussen de lidstaten hierover was volgens Schröder aanwezig.⁶⁰ Anderzijds blijkt dat Schröder crisisdiplomatie toepaste ten opzichte van Frankrijk, een *brinkmanship à la De Gaulle*.⁶¹ Dit betekent dat hij door middel van een ferme crisisdiplomatie, wat De Gaulle gewoonlijk deed, Frankrijk weer aan de onderhandelingstafel wilde krijgen. Zo dreigde de Duitse minister met een Europees beleid zonder daarbij rekening te houden met Frankrijk. Hieruit wordt duidelijk dat als gevolg van Schröders crisisdiplomatie, de lege-stoel-crisis van een geopolitiek conflict in een tactisch machtsspel veranderde tussen De Gaulle en Schröder. De winst werd uiteindelijk binnengehaald door Schröder, want De Gaulle moest toegeven aan Schröders wensen.⁶²

Het voorgaande maakt duidelijk dat, naast het RI, ook het CS toepasbaar is op dit artikel. In de besluitvorming van Gerhard Schröder is namelijk een proces waar te nemen van socialisatie en identiteitsverandering, wat twee belangrijke kenmerken zijn van het CS.⁶³

Samenvattend kan worden gesteld dat de constructiviteit van de lege-stoel-crisis is uit te leggen aan de hand van het RI en het CS, waarbij de flexibiliteit van een regeringsleider zoals Schröder als belangrijkste ondersteunende factor geldt.

---

⁵⁸ Ibidem, 258-259.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem, 258-269.

⁶¹ Ibidem, 262.

⁶² Ibidem, 258-269.

⁶³ Schimmelfennig en Rittberger, 'Chapter 4: Theories', 75-76 en 83.

Hoofdstuk 2: de staatsschuldencrisis en haar constructieve of destructieve rol

De Europese staatsschuldencrisis in het kort

De euro werd op 1 januari 2002 ingevoerd in de EU. De gemeenschap bestond op dat moment uit twaalf landen. Met de invoering van de gemeenschappelijke munteenheid vertrouwden de lidstaten monetaire beleidsinstrumenten, zoals devaluatie van de nationale munt, toe aan de gemeenschap. In de daaropvolgende jaren kwamen Zuid-Europese landen, zoals Griekenland, Portugal, Spanje en Italië, in de problemen omdat hun concurrentiepositie verslechterde, de staatsschulden toenamen en handelsbalanstekorten groeiden. Dit waren langetermijngevolgen van de bankencrisis, die in 2007 in de Verenigde Staten was ontstaan.⁶⁴

Aan het eind van 2009 bleek Griekenland bijna failliet. Dit was een bedreiging op economisch gebied, want het vertrouwen van financiële markten in de euro verdween. De mechanismen van de Economische en Monetaire Unie (EMU) en het Stabiliteits- en Groeipact bleken het tij niet te kunnen keren, waardoor de Griekse crisis in korte tijd een Europese crisis werd.⁶⁵

De destructieve rol volgens Craig Parsons en Matthias Matthijs

In 2013 publiceerden de Amerikaanse historici Craig Parsons en Matthias Matthijs het artikel ‘European Integration Past, Present and Future: Moving Forward through Crisis?’.⁶⁶ Parsons en Matthijs richtten zich in dit artikel op de werking van crises in het algemeen, en de Europese staatsschuldencrisis in het bijzonder, op het Europese integratieproces. De conclusie kan worden getrokken dat de Amerikaanse historici de staatsschuldencrisis alles behalve een constructieve rol toedichten in dit proces. Crises, en zo ook de staatsschuldencrisis, hebben volgens hen een stagnerende of zelfs destructieve werking. Dit komt doordat de maatregelen van nationale politici, die naar aanleiding van bijvoorbeeld de staatsschuldencrisis werden genomen, minimalistisch en reactief (niet vooruitdenkend) waren.⁶⁷

De integratietheorie aan de hand waarvan Parsons en Matthijs tot deze conclusie komen, is het LI. De historici leggen in hun artikel een sterke focus op de nationale regeringen van de lidstaten. Zij zien hen als bepalend in de besluitvoering. Volgens de Amerikaanse historici is de mate waarin integratie plaats kan vinden afhankelijk van onderhandelingen tussen nationale regeringen van lidstaten. Omdat de eigen politieke agenda bij deze onderhandelingen telkens wordt nagestreefd, blijft overeenstemming op diverse beleidsterreinen en vervolgens integratie achterwege.⁶⁸

Uit het artikel zijn drie variabelen te filteren die de stellingname van crisis als een destructief proces onderbouwen. Ten eerste wordt het beeld van *forward to crisis*, dat vaak wordt geschetst door nationale regeringen, voornamelijk gebruikt als een geruststellend raamwerk om te vertellen aan hun burgers dat op de (op dat moment aanwezige) crisis eveneens een passend antwoord zal worden gevonden.⁶⁹ In het kader hiervan refereren de historici aan verschillende uitspraken van vooraanstaande beleidsmakers. Zo citeren zij bijvoorbeeld een uitspraak van Jean Monnet in zijn *Memoirs*, die hij in 1978 publiceerde: ‘Europe will be forged in crises, and will be the sum of the solutions adopted for those crises.’⁷⁰ Deze teleologische gedachte, dat Europese integratie altijd wordt gestimuleerd door crises, is volgens Parsons en Matthijs gevaarlijk. Dit hangt samen met het tweede argument, want volgens de historici kan gesteld worden dat crises op politiek niveau hoogmoed en gemakzucht bevorderen. Nationale politici denken, door het geruststellende raamwerk van *forward to crisis*, dat het probleem toch wel zal worden opgelost.⁷¹ Een derde argument dat uit het artikel kan worden gehaald, is dat crises ergerniswekkend gedrag van politici stimuleren. Nationale politici blijven op zulke momenten vaak onverzettelijk hun eigen doelen nastreven. Het enige wat zij voor ogen hebben, is hun eigen politieke

---

⁶⁴ Van Meurs e.a., *The Unfinished History*, 270-275.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Craig Parsons en Matthias Matthijs, ‘European Integration Past, Present and Future: Moving Forward Through Crisis?’, in: Matthias Matthijs en Mark Blyth (red.), *The Future of the Euro* (Oxford 2015) 210-232.

⁶⁷ Ibidem, 210.

⁶⁸ Ibidem, 210-212.

⁶⁹ Ibidem, 212-214.

⁷⁰ Ibidem, 210.

⁷¹ Ibidem, 212-214.

agenda. Hieruit volgt dat hetgeen dat als noodzakelijk wordt gezien om de crisis het hoofd te kunnen bieden, weinig aandacht krijgt. Verder wordt uit het artikel duidelijk dat volgens Parsons en Matthijs verdieping in de Europese integratie alleen mogelijk achten, als Europese leiders met een duidelijke toekomstvisie beleid gaan voeren en zich bezighouden met gemeenschappelijke belangen van lidstaten tijdens crises. Als gevolg hiervan zal volgens de historici een soevereiniteitsoverdracht van de lidstaten aan de gemeenschap plaatsvinden, wat tijdens de Europese staatsschuldencrisis (tot op het moment van publicatie) afwezig is gebleven.⁷²

Concluderend, de destructiviteit van de Europese staatsschuldencrisis is uit te leggen aan de hand van het LI, waarbij een *forward to crisis*-gedachte, gemakzucht en onverzettelijkheid van nationale politici als belangrijkste ondersteunende factoren gelden.

De destructieve rol volgens Erik Jones, R. Daniel Kelemen en Sophie Meunier

In 2015 publiceerde de Amerikaanse historicus Erik Jones, samen met R. Daniel Kelemen en Sophie Meunier, het artikel 'Failing Forward? The Euro Crisis and the Incomplete Nature of European Integration'.⁷³ Als de hypothese in de inleiding met betrekking tot constructiviteit en destructiviteit van crises wordt gevolgd, zou de slotsom kunnen worden getrokken dat Jones de staatsschuldencrisis een constructieve rol toedicht in het integratieproces. De historicus is van mening dat deze crisis verticale integratie/*deepening* tot gevolg had. Daarentegen blijkt uit het artikel dat Jones deze crisis, ondanks de verticale integratie, eerder een destructieve rol toekent. Volgens de Amerikaanse historicus was de combinatie van de gemeenschappelijke markt (de Economische en Monetaire Unie, EMU) met de gemeenschappelijke munt (de euro) vanaf het begin van de inwerkingtreding van de eurozone onvolledig.⁷⁴

Twee integratietheorieën worden in dit artikel gecombineerd om tot de conclusie te komen dat '[...] the incompleteness of EMU was both a cause of the euro crisis and a characteristic pattern of the policy responses to the crisis.'⁷⁵ Aan de ene kant wordt duidelijk dat het LI een bruikbare integratietheorie is. Deze theorie kan verklaren waarom regeringsleiders, voorafgaand aan en tijdens de staatsschuldencrisis, slechts in staat waren om overeenkomsten te sluiten op relatief onbelangrijke onderwerpen. Aan de andere kant is het RS bruikbaar, omdat deze een verklaring biedt voor een patroon van aanhoudende verdieping in het Europese integratieproces, als gevolg van de continue gedeeltelijke oplossingen van regeringsleiders. Geconcludeerd kan worden dat de Amerikaanse historicus van mening is dat het LI en het RS elkaar aanvullen. Het LI richt zich op de korte termijn en de intergouvernementele onderhandelingen, terwijl het RS focust op de lange termijn en de processen/mechanismen die zichzelf versterken binnen het Europese integratieproces.⁷⁶

Uit het artikel kan verder worden geïnterpreteerd dat gemakzucht en onverzettelijkheid van regeringsleiders volgens Jones de belangrijkste ondersteunende factoren zijn voor destructie. Ondanks een gemeenschappelijk doel van de lidstaten, namelijk het behoud van een gemeenschappelijke munt, wilden de betrokken regeringsleiders dit doel op uiteenlopende manieren bewerkstelligen. Hierbij bleven zij onverzettelijk aan het eigen economische belang vasthouden. Zij deden hetgeen dat volgens hen strikt noodzakelijk werd geacht, maar ook niet meer dan dat aangezien het economisch eigenbelang niet in het geding mocht komen. Dit is volgens Jones te zien in de manier waarop de landshoofden handelden met betrekking tot fiscaal beleid, macro-economische beleid en toezicht op banken voorafgaand aan en tijdens de staatsschuldencrisis. De meeste leiders erkenden de tekortkomingen van hun economische beleid, maar zij gingen er vanuit dat dit door toekomstige regeringen wel zou worden opgelost. Toegeven aan anderen tijdens intergouvernementele onderhandelingen kon nadelige gevolgen hebben voor de economische positie van het eigen land en de populariteit van de politicus binnen het eigen land. Als gevolg hiervan werden economische problemen iedere keer vooruitgeschoven en werd niet daadkrachtig opgetreden door regeringsleiders. Dit leidt tot een *failing forward*-patroon; elke onvolledige hervorming (verticale integratie) door lidstaten met betrekking tot de EMU, genereerde een

---

⁷² Ibidem, 213-226.

⁷³ Erik Jones, R. Daniel Kelemen en Sophie Meunier, 'Failing Forward? The Euro Crisis and the Incomplete Nature of European Integration', *Comparative Political Studies* 49 (2015) 7, 1010-1034.

⁷⁴ Ibidem, 1011.

⁷⁵ Ibidem, 1027.

⁷⁶ Ibidem, 1013-1016.

crisis waar vervolgens weer halfslachtig op werd gereageerd door lidstaten, waardoor daar weer een crisis uit voortkwam. Hierdoor belandde de gemeenschap in een vicieuze cirkel.⁷⁷

In het kort, de destructiviteit van de Europese staatsschuldencrisis is te verklaren aan de hand van een combinatie van het LI en het RS, waarbij gemakzucht en onverzettelijkheid van regeringsleiders als belangrijkste ondersteunende factoren gelden.

De constructieve rol volgens Caroline de la Porte en Elke Heins

In 2015 publiceerden de Finse professor Caroline de la Porte en de Duitse professor Elke Heins het artikel 'A new era of European Integration? Governance of labour market and social policy since the sovereign debt crisis'.⁷⁸ Uit het artikel kan de conclusie worden getrokken dat De la Porte en Heins, in tegenstelling tot voorgaande historici, de Europese staatsschuldencrisis een constructieve rol toekennen. Volgens hen heeft een aanzienlijke mate van verticale integratie/*deepening* plaatsgevonden als gevolg van de ontstane crisissituatie. Als reactie op de staatsschuldencrisis zijn in een korte periode op twee beleidsterreinen een aantal Europese overheidsinstrumenten toegevoegd aan al bestaande instrumenten. Deze beleidsterreinen zijn het fiscaal en budgettaire beleid en het sociaal en arbeidsmarktbeleid. Interessant hierbij is dat de historici een verschil waarnemen in de mate waarin verticale integratie heeft plaatsgevonden binnen de nieuwe overheidsinstrumenten van deze twee beleidsterreinen.⁷⁹

De historici komen tot het eindoordeel van constructie aan de hand van twee integratietheorieën, namelijk het RS en LI. Het RS is voornamelijk van toepassing op het fiscale beleid, omdat dit in grote mate onafhankelijk van lidstaten verloopt. De fiscale overheidsinstrumenten hebben een indirect maar sterk spill-over effect op de binnenlandse politiek van lidstaten.⁸⁰ Dit betekent dat de integratie op Europees niveau op het gebied van fiscaal beleid effect heeft op aangrenzende beleidsterreinen, waardoor ook lidstaten worden gedwongen om zich hier op aan te passen in de beleidsvoering.⁸¹ Het LI is van toepassing op het sociale beleid, aangezien dit nog in grote mate afhankelijk is van lidstaten. Zij kunnen hun beleid aanpassen naar hun eigen wensen; zij voelen zich niet gedwongen door matig supranationaal toezicht en handhaving om zich aan gemaakte afspraken te houden.⁸²

Uit het artikel blijkt dat de belangrijkste hervormingen aan de fiscale en budgettaire zijde de *Sixpack*, het *Two pack* en het begrotingspact waren.⁸³ Aan de sociale zijde waren dit Europa 2020, Euro-plus pact, *Social Investment Package* en *Youth guarantee*.⁸⁴ Vervolgens kijken de historici aan de hand van een analyse naar het belang van deze nieuwe Europese overheidsinstrumenten voor de arbeidsmarkt en het sociale beleid. Drie aspecten staan bij deze analyse centraal, die als bepalende factoren zullen gelden voor het integratiegehalte: de nationale doelstellingen van lidstaten en het toezicht en de handhaving op het functioneren van het overheidsinstrument.⁸⁵ De volgende vraag wordt hierbij gesteld: is de inmenging van de Europese Unie met betrekking tot de nationale doelstellingen, het toezicht en de handhaving op het functioneren van het overheidsinstrument laag, gemiddeld, hoog of zeer hoog?⁸⁶

Met betrekking tot de coördinatie van het fiscale beleid (*Sixpack*, *Two pack* en begrotingspact) is een proces waar te nemen, dat sinds het begin van de staatsschuldencrisis zeer goed is verlopen. De nationale doelstellingen van lidstaten en het toezicht en de handhaving van de fiscale overheidsinstrumenten kunnen vrijwel allen in de categorie hoog worden geplaatst. Deze resultaten zijn een gevolg van de sterke focus van de Europese Unie op fiscaal beleid sinds het begin van de crisis. De coördinatie van het sociale beleid en de arbeidsmarkt is daarentegen veel moeizamer verlopen. De handhaving bijvoorbeeld, is bij de nieuwe sociale overheidsinstrumenten laag. Deze minimale handhaving zorgt ervoor dat landen zich hier alleen op vrijwillige basis mee bezighouden. Dit zorgt voor

---

⁷⁷ Ibidem, 1017-1028.

⁷⁸ Caroline de la Porte en Elke Heins, 'A new era of European Integration? Governance of labour market and social policy since the sovereign debt crisis', *Comparative European Politics* 13 (2015) 1, 1-21.

⁷⁹ Ibidem, 1-4.

⁸⁰ Ibidem, 10.

⁸¹ Van Meurs e.a., *The Unfinished History*, 58.

⁸² De la Porte en Heins, 'A new era of European Integration?', 16.

⁸³ Ibidem, 8-12.

⁸⁴ Ibidem, 12-15.

⁸⁵ Ibidem, 4-5.

⁸⁶ Ibidem, 7.

minder verdieping van sociaal beleid ten opzichte van fiscaal beleid (waar de handhaving bijvoorbeeld wel hoog is en landen zich gedwongen voelen om zich te houden aan gemaakte afspraken).⁸⁷ Als gevolg hiervan kan worden gesteld dat drie variabelen bepalend zijn voor het integratiegehalte: de mate waarin nationale doelstellingen van lidstaten overeenkomstig zijn, toezicht wordt gehouden door Europese actoren op implementatie van Europees beleid in nationaal beleid en actie kan worden ondernomen door Europese actoren bij weigering van lidstaten (handhaving).

Samenvattend kan uit het artikel worden opgemaakt dat het gehalte waarin de staatsschuldencrisis constructief is, kan worden verklaart aan de hand van het RS en het LI. Hierbij zijn nationale doelstellingen van lidstaten en toezicht en handhaving van supranationale instituten de belangrijkste ondersteunende factoren voor de mate van integratie.

---

⁸⁷ Ibidem, 8-17.

Hoofdstuk 3: de migratiecrisis en haar constructieve of destructieve rol

De Europese migratiecrisis in het kort

Grootschalige migratie richting Europa kwam in de periode van 2007 tot 2011 op gang. De migranten waren vooral afkomstig uit het Midden-Oosten en Noord- en Midden-Afrika. Een belangrijke factor voor deze migratie was de onrustige situatie in deze gebieden, bijvoorbeeld de burgeroorlog in Syrië en de nasleep van oorlog in Irak en Afghanistan. Het aantal migranten nam exponentieel toe na verloop van tijd. Aanvankelijk probeerden zij voornamelijk Europa te bereiken via de Oostmediterrane Route, die loopt via Turkije en Griekenland. De laatste jaren is een toename te zien van migranten die via de kust van Turkije en Noord-Afrika richting het Europese continent trekken. De EU had en heeft nog steeds veel moeite om op een adequate manier te reageren op deze massamigratie.⁸⁸

De constructieve en destructieve rol volgens Felix Biermann e.a.

In 2017 publiceerde de Duitse historicus Felix Biermann, samen met vier andere historici, het artikel 'Political (Non-)Reform in the Euro Crisis and the Refugee Crisis: A Liberal Intergovernmentalist Explanation'.⁸⁹ Biermann vergelijkt de politieke hervormingen die (tot op het moment van publicatie van zijn artikel) hebben plaatsgevonden in de gemeenschap naar aanleiding van de staatsschulden- en migratiecrisis. De conclusie die kan worden getrokken, is dat hij de staatsschuldencrisis als constructief ziet en de migratiecrisis als destructief. Dit onderscheid kan volgens de Duitse historicus worden verklaard met behulp van een liberaal intergouvernementalistisch (LI) raamwerk, want de standpunten van lidstaten zijn afhankelijk van welk beleidsterrein centraal staat (economie versus migratie).⁹⁰

Het artikel van Biermann begint desalniettemin met overeenkomsten. Ten eerste zijn beide crises veroorzaakt door externe ontwikkelingen. De staatsschuldencrisis werd in gang gezet door de Amerikaanse bankencrisis en de migratiecrisis werd aangezwengeld door een enorme toestroom van migranten. Een tweede overeenkomst is dat tijdens beide crises na verloop van tijd duidelijk werd dat de bestaande reguleringsmechanismen niet werkten. In het geval van de staatsschuldencrisis was dit bijvoorbeeld de EMU en bij de migratiecrisis was dit het Dublin-systeem en het Schengengebied.⁹¹

Geconcludeerd kan worden dat de manier waarop politieke hervormingen werden doorgevoerd, verschillend is. De Duitse historicus benadrukt dat, als gevolg van de staatsschuldencrisis nieuwe mechanismen werden ingesteld, bijvoorbeeld het Europese Stabiliteitsmechanisme in 2012. Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat de staatsschuldencrisis verticale integratie/*deepening* in de hand werkte. In tegenstelling tot de staatsschuldencrisis, ontstonden naar aanleiding van de migratiecrisis nauwelijks institutionele en regulerende hervormingen. Er kwam vanuit de lidstaten zelfs verzet tegen al bestaande regels, zoals het Schengensysteem. Nieuwe quota waarbij lidstaten een bepaald deel van in Griekenland en Italië aangekomen vluchtelingen zouden moeten overnemen, konden moeilijk worden geïmplementeerd.⁹²

De belangrijkste ondersteunende factoren voor een constructieve staatsschuldencrisis en een destructieve migratiecrisis blijken, volgens de Duitse historicus, de mate waarin belangen en onderhandelingsposities van lidstaten overeenkomstig zijn. De meest belangrijke politieke besluiten met betrekking tot deze crises vereisen immers gezamenlijke actie. Bij de staatsschuldencrisis kwam dit op gang omdat er een gemeenschappelijk kwaad was. Dit was de ineenstorting van de Eurozone. Wanneer dit zou plaatsvinden, zouden alle lidstaten hier grote nadelige gevolgen van gaan ondervinden. Er was sprake van een onderlinge afhankelijkheid van elkaar en de vergelijkbare belangen en onderhandelingsposities van nationale regeringen hadden een constructieve samenwerking tussen lidstaten van de EU tot gevolg. Bij de migratiecrisis daarentegen waren de belangen en de onderhandelingspositie van nationale regeringen asymmetrisch. De onderlinge afhankelijkheid tussen

---

⁸⁸ Van Meurs e.a., *The Unfinished History*, 263-270.

⁸⁹ Felix Biermann e.a., 'Political (non-)reform in the euro crisis and the refugee crisis: a liberal intergovernmentalist explanation', *Journal of European Public Policy* 21 (2017) 1, 246-266.

⁹⁰ Ibidem, 249-251.

⁹¹ Ibidem, 246-247.

⁹² Ibidem, 248-251.

lidstaten ontbrak grotendeels. Aan de ene kant zijn er de getroffen staten. Dit zijn lidstaten die hinder ondervinden van de migratiecrisis vanwege de hoge migratiedruk. Deze groep kan worden onderverdeeld in twee subgroepen, namelijk aankomst- en bestemmingslanden. Beiden willen dat op Europees niveau politieke hervormingen plaatsvinden, zodat de last over alle lidstaten op een eerlijke manier wordt verdeeld. Aan de andere kant staan de niet-getroffen staten. Dit zijn landen die weinig hinder ondervinden van de migratiecrisis. Zij zijn tevreden met de bestaande toestand. Vanwege deze asymmetrische belangen en onderhandelingsposities vindt er geen gemeenschappelijke actie plaats op het gebied van immigratie.⁹³

Kortom, beide crises zijn te verklaren aan de hand van het LI. De belangrijkste ondersteunende factoren voor het integratiegehalte zijn de mate waarin belangen en onderhandelingsposities van lidstaten overeenkomstig zijn. Bij de staatsschuldencrisis was dit gehalte hoog, waardoor integratie kon plaatsvinden. Bij de migratiecrisis was dit laag, waardoor integratie werd geblokkeerd.

De destructieve rol volgens Marco Scipioni

In 2017 publiceerde de Italiaanse historicus Marco Scipioni het artikel 'Failing forward in EU migration policy? EU integration after the 2015 asylum and migration crisis'.⁹⁴ Scipioni richt zich aan de hand van het *failing forward*-raamwerk van de eerder genoemde Amerikaanse historicus Erik Jones op de Europese migratiecrisis en de aanloop hier naartoe. Geconcludeerd kan worden dat de Italiaanse historicus deze crisis een destructieve rol toekent in het proces van integratie. Tot op het moment van publicatie van zijn artikel werden geen oplossingen gevonden voor het gebrek aan solidariteit tussen lidstaten en de afwezigheid van centrale instituten voor gemeenschappelijk beleid. Scipioni geeft aan dat beiden een blokkerende werking hebben op verticale integratie in de daaropvolgende periode.⁹⁵

Vastgesteld kan worden dat de Italiaanse historicus de destructieve aard van de migratiecrisis verklaart aan de hand van het LI. Het integratieproces wordt in sterke mate beïnvloed door lidstaten. Met betrekking tot het asiel- en migratiebeleid handelen zij naar aanleiding van hun eigen belangen en onderhandelingspositie. Dit begon volgens Scipioni al in de decennia voorafgaand aan de migratiecrisis. Vanaf het Verdrag van Maastricht anno 1992 waren overeenkomsten grotendeels incompleet, met name wat betreft het asiel- en migratiebeleid.⁹⁶ In dit tijdsbestek werd, met betrekking tot deze beleidsterreinen, telkens ingestemd met beperkt toezicht en beperkte sancties van Europese instituten ten opzichte van lidstaten. Een voorbeeld hiervan is de Schengen-evaluatie. Deze werd niet gecentraliseerd en bleef geheel in de handen van de lidstaten, vanwege de intergouvernementele basis. De Commissie trad slechts op als toezichthouder. Daarbij werden tijdens deze periode geen solidariteitsmechanismen ingesteld die ervoor zouden kunnen zorgen dat, wanneer er buitenproportionele migratiedruk op een lidstaat zou komen te staan, deze zou worden verlicht door bijvoorbeeld herverdeling van migranten. De Dublin-Conventie is een goed voorbeeld van een overeenkomst met een gebrek aan expliciete solidariteitsclausules.⁹⁷

Duidelijk blijkt dat Scipioni deze combinatie van zwak toezicht, het gebrek aan een harmonieus beleid en solidariteit en de afwezigheid van centrale instituten onhoudbaar acht tijdens de migratiecrisis. Dit zijn dan ook de belangrijkste variabelen die de destructie van de migratiecrisis ondersteunen. Vanaf het begin van de crisis is een toename van toezicht op lidstaten waar te nemen. Ook de bestaande instituten werden versterkt. Daarentegen bleven solidariteitsmechanismen en centrale instituten voor gemeenschappelijk beleid achterwege. Een voorbeeld dat dit illustreert, is de komst van nieuwe toezichthoudende instituten als het *EU Border and Coast Guard* en het *EU Agency for Asylum*. Deze instituten waren intergouvernementeel van aard, met een leiding die volledig uit nationale vertegenwoordigers bestond. Deze intergouvernementele structuur zou hun toezichthoudende taken gaan bemoeilijken. Voorstellen die essentieel waren om op een daadkrachtige wijze te kunnen reageren

---

⁹³ Ibidem, 251-267.

⁹⁴ Marco Scipioni, 'Failing forward in EU migration policy? EU integration after the 2015 asylum and migration crisis', *Journal of European Public Policy* 25 (2017) 9, 1357-1375.

⁹⁵ Ibidem, 1357.

⁹⁶ Ibidem, 1361.

⁹⁷ Ibidem, 1361-1365.

op de crisis, konden makkelijk worden afgewezen wanneer het nationale belang in gevaar kwam, bijvoorbeeld met betrekking tot herverdeling van migranten.⁹⁸

Waar Jones met zijn *failing forward*-raamwerk ook het RS gebruikte, is deze theorie in mindere mate van toepassing op dit artikel. Jones nam in de staatsschuldencrisis processen en mechanismen waar die zichzelf versterkten.⁹⁹ In het artikel van Scipioni zijn zulke processen echter nauwelijks waar te nemen, aangezien deze tot op het moment van publicatie gering op gang kwamen.

Samengevat, de destructiviteit van de migratiecrisis is te verklaren aan de hand van het LI, waarbij zwak toezicht, het gebrek aan een harmonieus beleid en solidariteit en de afwezigheid van centrale instituten de belangrijkste ondersteunende factoren zijn.

---

⁹⁸ Ibidem, 1365-1369.

⁹⁹ Jones, Kelemen en Meunier, 'Failing Forward?', 1017-1028.

Hoofdstuk 4: het crisismodel

Om te beginnen kan, als gevolg van de focus op de drie crises, een verandering worden waargenomen in de manier waarop op Europees niveau politiek wordt bedreven. Eenzelfde veranderingsproces ziet ook de Nederlandse historicus Wim van Meurs. Volgens hem was het integratieproces van 1957 tot 1973 voornamelijk een politieke aangelegenheid. De machtsverhoudingen tussen de lidstaten en de positie van de Europese instituten ten opzichte van de lidstaten moesten in deze periode worden vastgelegd.¹⁰⁰ Deze politieke machtsstrijd komt ook duidelijk naar voren in de literatuur van Ludlow en Bajon met betrekking tot de lege-stoel-crisis. Zij laten aan de hand van hun artikelen zien dat de Europese politiek als middel werd gebruikt om meer macht of een consolidatie van macht te bewerkstelligen. In de overige secundaire literatuur, van Parsons, Jones, De la Porte, Biermann en Scipioni, is deze politiek machtsstrijd aanwezig, maar in mindere mate dan bij Ludlow en Bajon. In de overige secundaire literatuur, over de staatsschulden- en migratiecrisis, spelen marktbelangen en economische ontwikkelingen een veel prominere rol. Als gevolg hiervan kan worden gesteld dat, waar tijdens de lege-stoel-crisis de economie voornamelijk als een middel van samenwerking en vredespolitiek werd beschouwd, de economie tijdens de staatsschulden- en migratiecrisis een bepalende factor is in de politiek.¹⁰¹

Ondanks deze veranderde politieke dimensie, is bij alle drie de crises eenzelfde ontwikkeling waar te nemen, namelijk dat tijdens een crisis de soevereiniteit van lidstaten onder druk komt te staan en dat lidstaten als gevolg hiervan in toenemende mate hun eigen, nationale doelstellingen nastreven. Crises kristalliseren dus het conflict tussen nationale en gemeenschapspolitiek in de beleidsvoering van de EU en de lidstaten. Vandaar ook dat, aan de hand van de gebruikte integratietheorieën (LI, RI, RS en CS), dit onderzoek de focus heeft gelegd op welke actoren door historici het meest centraal werden gesteld, bij een verklaring van constructie of destructie van crises voor het Europese integratieproces: intergouvernementele actoren zoals nationale leiders of supranationale actoren zoals Europese instituten? Na bestudering van de artikelen van de selectie van historici, werd duidelijk dat elke historicus intergouvernementele actoren als bepalend ziet voor het opbouwende dan wel afbrekende verloop van crises. Daarentegen zien ook een aantal (waaronder De la Porte) hierin een grote rol weggelegd voor supranationale actoren. Opmerkelijk is verder dat historici zich vrijwel alleen richten op verticale integratie en waarom deze vorm van integratie plaatsvindt of afwezig blijft. Sectorale en horizontale integratie komen in hun artikelen niet tot nauwelijks naar voren.

Wat verder interessant is, is dat de historici het in gang zetten of het achterwege blijven van verticale integratie over het algemeen verklaren op basis van vergelijkbare variabelen (zie tabel 2 op pagina 18). Het is mogelijk om deze variabelen onder te verdelen in twee groepen: een intergouvernementele en een supranationale groep. Variabelen die onder de intergouvernementele groep kunnen worden geplaatst, zijn nationale doelstellingen, nationale belangen en onderhandelingsposities van lidstaten. Ook persoonlijk contact tussen lidstaten en flexibiliteit, gemakzucht en onverzettelijkheid van regeringsleiders zijn intergouvernementeel van aard. Variabelen die onder de supranationale groep kunnen worden geplaatst, zijn toezicht en handhaving van supranationale instituten, en de aanwezigheid van centrale instituten op zich. Dit leidt tot het crisismodel, aan de hand waarvan crises als constructief of destructief zouden kunnen worden ingedeeld (zie figuur 1 en toelichting op pagina 19 en 20).

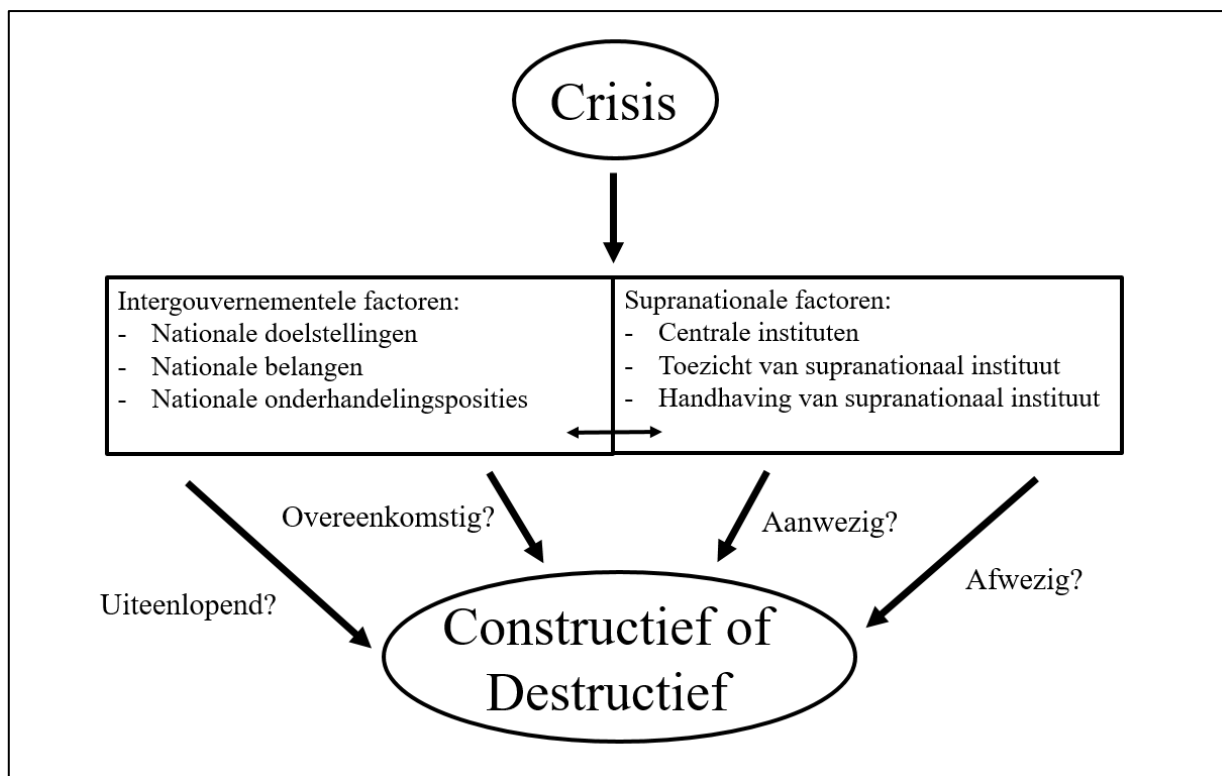
---

¹⁰⁰ Van Meurs e.a., *The Unfinished History*, 163.

¹⁰¹ Ibidem.

Tabel 2: een schematisch overzicht van de onderzoeksresultaten

Crisis	Auteur	Constructief of destructief	Integratietheorie	Variabelen
Lege-stoel-crisis	Ludlow	Constructief	CS	Persoonlijk contact tussen lidstaten
	Bajon	Constructief	RI en CS	Flexibiliteit van regeringsleiders
Staatsschuldencrisis	Parsons en Matthijs	Destructief	LI	<i>Forward to crisis</i> -gedachte, gemakzucht en onverzettelijkheid van regeringsleiders
	Jones, Kelemen en Meunier	Destructief	LI en RS	Gemakzucht en onverzettelijkheid van regeringsleiders
	De la Porte en Heins	Constructief	LI en RS	Nationale doelstellingen van lidstaten, toezicht en handhaving van supranationale instituten
	Biermann e.a.	Constructief	LI	Overeenkomstige belangen en onderhandelingsposities van lidstaten
Migratiecrisis		Destructief	LI	Uiteenlopende belangen en onderhandelingsposities van lidstaten
	Scipioni	Destructief	LI	Zwak toezicht van supranationale instituten, gebrek aan harmonieus beleid en solidariteit van lidstaten, afwezigheid van centrale instituten

Figuur 1: het crisismodel

Een korte toelichting van het model

Het crisismodel kan in werking treden vanaf het moment dat een crisissituatie ontstaat, zoals gedefinieerd door Turner en Pidgeon. Dit model moet van boven naar beneden worden bekeken. De pijl vanaf de term 'crisis' geeft aan dat, tijdens een crisissituatie, twee soorten variabelen in ogenschouw moeten worden genomen. Als gevolg van de analyse van de artikelen van de selectie historici en politicologen kan worden gesteld dat, voor een volledige verklaring, een intergouvernementele verklaring moet worden ingebed in een supranationale analyse. Dit geeft een compleet beeld van de kwestie over crises en hun rol in het Europese integratieproces.

Aan de ene kant moet onderzoek worden gedaan naar de volgende intergouvernementele factoren: nationale doelstellingen, nationale belangen en nationale onderhandelingsposities. Persoonlijk contact tussen lidstaten en flexibiliteit, gemakzucht en onverzettelijkheid van regeringsleiders staan niet in dit model. Hier is voor gekozen, omdat deze variabelen worden omvat door de drie in het model genoemde factoren. De vraag die bij de intergouvernementele zijde van het model moet worden gesteld, is: zijn de variabelen in de intergouvernementele groep overeenkomstig of uiteenlopend? Op het moment dat deze factoren overeenkomstig zijn, is de kans groot dat samenwerking plaats gaat vinden, met als gevolg sectorale, verticale en/of horizontale integratie. Op het moment dat de intergouvernementele factoren uiteenlopend zijn, dan is de kans groot dat samenwerking wordt geblokkeerd, waardoor sectorale, verticale en/of horizontale integratie achterwege zullen blijven.

Tijdens een crisissituatie moeten aan de andere kant ook een aantal supranationale factoren in acht worden genomen. Dit zijn toezicht en handhaving van supranationale instituten en centrale instituten op zich. De vraag die bij de supranationale zijde van het model moet worden gesteld, is: zijn de variabelen in de supranationale groep afwezig of aanwezig? Op het moment dat deze factoren aanwezig zijn, is de kans groot dat sectorale, verticale en/of horizontale integratie zal plaatsvinden. Want, het supranationale toezicht van een centraal instituut zorgt ervoor dat de lidstaten de gemaakte Europese afspraken moeten nakomen, omdat er anders sancties zullen volgen. Op het moment dat deze factoren afwezig zijn, is de kans groot dat sectorale, verticale en/of horizontale integratie achterwege blijft. De reden hiervoor is dat lidstaten niet de druk voelen van Europese instituten om de gemaakte Europese afspraken na te leven.

In het model is een dubbele horizontale pijl naar twee tegengestelde richtingen geplaatst, tussen de intergouvernementele en supranationale groep. Het doel van deze pijl is om aan te geven dat de twee groepen met elkaar in verband staan en op elkaar inwerken.

Kortom, de mate waarin de variabelen in de intergouvernementele groep overeenkomstig of verschillend zijn en de variabelen in de supranationale groep aanwezig of afwezig zijn, bepalen de mate van sectorale, verticale en horizontale integratie. En, daaruit volgend bepaalt dit ook of een crisis constructief of destructief is voor het Europese integratieproces.

Conclusie

De centrale vraag van deze bachelorscriptie is: hebben crises een constructieve of destructieve rol in het Europese integratieproces? Aan de hand van een onderzoek op basis van relevante secundaire literatuur, waarbij artikelen over de lege-stoel-crisis, de staatschuldencrisis en de migratiecrisis werden geanalyseerd, heeft dit onderzoek een antwoord kunnen geven op deze centrale vraag.

Alles overziend kan worden geconcludeerd dat crises niet per se een constructieve óf destructieve rol hebben in het Europese integratieproces. Dit is afhankelijk van waar de historicus of politicoloog de focus legt in zijn artikel over een crisis. In de analyse van de secundaire bronnen over de drie crises werd duidelijk dat een aantal integratietheorieën en variabelen worden gebruikt door historici en politicologen. De focus kan hierbij liggen op intergouvernementele en/of supranationale actoren en factoren. Beiden kunnen van invloed zijn op de constructiviteit en destructiviteit van een crisis in het Europese integratieproces. Intergouvernementele factoren zijn nationale doelstellingen, nationale belangen en nationale onderhandelingsposities van nationale regeringen. Supranationale factoren zijn toezicht en handhaving van supranationale instituten en de aanwezigheid van centrale instituten op zich. Omdat zowel intergouvernementele als supranationale variabelen van invloed kunnen zijn op het Europese integratieproces, komt dit ook op een prominente wijze naar voren in het gecreëerde model. Want, op het moment dat verschillende integratietheorieën en een aantal overeenkomstige variabelen worden gebruikt, wordt het meest complete beeld gecreëerd voor een aannemelijke verklaring van de constructie of destructie van crises in het Europese integratieproces.

De voornaamste bijdrage van dit onderzoek aan het huidige debat over de constructieve of destructieve rol van crises in het Europese integratieproces, is de creatie van het crisismodel, dat is voortgekomen uit de analyse van secundaire literatuur. Dit model zou behulpzaam kunnen zijn voor historici en politicologen, om tot een gewogen oordeel te komen van crisis als constructief of destructief voor het Europese integratieproces.

Dit onderzoek is gebaseerd op hetgeen een selectie van prominente historici en politicologen hebben geschreven over de rol van crises in het Europese integratieproces. Ondanks dat zij allen een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan dit debat, moet worden aangegeven dat zij niet de enigen zijn die zich met dit onderwerp bezig hebben gehouden. In een vervolgonderzoek zou daarom de focus kunnen worden gelegd op hetgeen historici en politicologen hebben geschreven over crises en het proces van integratie, die in dit onderzoek niet aan bod zijn gekomen.

Verder zou deze analyse als basis kunnen dienen voor een vervolgonderzoek naar bijvoorbeeld de Europese migratiecrisis. Historici hebben nog relatief weinig geschreven over deze crisis en haar constructieve dan wel destructieve rol in het Europese integratieproces. In dit onderzoek kwamen twee historici (Biermann en Scipioni) aan bod die de migratiecrisis al uitvoerig hebben bestudeerd. Beiden publiceerden in 2017 een artikel over dit onderwerp. Zij geven in hun artikelen aan dat de onderzoeksresultaten het gevolg zijn van feiten die bekend waren op het moment van publicatie. Over een aantal jaar zullen historici in staat zijn om een beter beeld te vormen van de rol van de migratiecrisis in het proces van integratie. Dan zal namelijk, in vergelijking met nu, meer bekend zijn over het verloop van deze crisis en haar constructieve of destructieve rol in het Europese integratieproces. In een vervolgonderzoek kunnen de onderzoeksresultaten van Biermann en Scipioni daarom worden getoetst aan het uiteindelijke verloop van de migratiecrisis, waarbij het gecreëerde model als hulpmiddel zou kunnen dienen. De volgende vraag kan hierbij worden gesteld: kunnen de uitkomsten van Scipioni en Biermann met betrekking tot de constructiviteit en destructiviteit van crises worden gerechtvaardigd, of waren deze voorbarig?

Literatuurlijst

Bajon, Philip, 'De Gaulle finds his "Master". Gerhard Schröder's "Fairly Audacious Politics" in the European Crisis of 1965-66', *Journal of European Integration History* 17 (2011) 2, 253-269.

Biermann, Felix, e.a., 'Political (non-)reform in the euro crisis and the refugee crisis: a liberal intergovernmentalist explanation', *Journal of European Public Policy* 21 (2017) 1, 246-266.

Europa Nu, 'Europese aanpak klimaatverandering' (z.j.), https://www.europa-nu.nl/id/vhesf063wxu9/europese_aanpak_klimaatverandering (5 januari 2019).

Europa Nu, 'Europese Unie' (z.j.), https://www.europa-nu.nl/id/vg8wpxh23yz5/europese_unie_eu (27-12-2018).

Jones, Erik, R. Daniel Kelemen en Sophie Meunier, 'Failing Forward? The Euro Crisis and the Incomplete Nature of European Integration', *Comparative Political Studies* 49 (2015) 7, 1010-1034.

Ludlow, N. Piers, 'Plus que six ambassadeurs: l'émergence du Coreper durant les premières années de la CEE', in: L. Badel, S. Jeannesson en N. Piers Ludlow (red.), *L'adaptation des administrations nationales à la construction européenne: une approche historique (1920-1975)*. (Londen 2005), 337-355.

Metcalf-Hough, Victoria, 'The migration crisis? Facts, challenges and possible solutions' (versie 20 oktober 2015) <https://www.odi.org/publications/9993-migration-crisis-facts-challenges-and-possible-solutions> (27-12-2018).

Meurs, Wim van, e.a., *The Unfinished History of European Integration* (Amsterdam 2018).

Parsons, Craig, en Matthias Matthijs, 'European Integration Past, Present and Future: Moving Forward Through Crisis?', in: Matthias Matthijs en Mark Blyth (red.), *The Future of the Euro* (Oxford 2015) 210-232.

Porte, Caroline de la, en Elke Heins, 'A new era of European Integration? Governance of Labour market and social policy since the Sovereign debt crisis.', *Comparative European Politics* 13 (2015) 1, 1-21.

ProductiehuisEU, 'European parliament votes to end electric pulse fishing' (versie 17 januari 2018), <https://www.youtube.com/watch?v=9LkruGDDMNw> (5 januari 2019).

Schimmelfennig, Frank, en Berthold Rittberger, 'Chapter 4: Theories off European integration. Assumptions and hypotheses', in: *European Union: Power and policy making* (New York 1996).

Schimmelfennig, Frank, en Berthold Rittberger, *European Union: Power and policy making* (New York 1996).

Schimmelfennig, Frank, 'Theorising Crisis in European Integration', in: Desmond Dinan, Neill Nugent en William E. Paterson (red.), *The European Union in Crisis* (Basingstoke 2017) 316-336.

Scipioni, Marco, 'Failing forward in EU migration policy? EU integration after the 2015 asylum and migration crisis', *Journal of European Public Policy* 25 (2017) 9, 1357-1375.

Shaluf, Ibrahim M., Ahmadun Fakharu'l-razi en Aini Mat Said, 'A review of disaster and crisis', *Disaster Prevention and Management: An International Journal* 12 (2003) 1, 24-32.

Turner, Barry A., en Nick F. Pidgeon, *Man-made Disasters* (Oxford 1997).